

1969 ÅRS RAPPORTERING

Det ornitologiska intresset i Västmanland ligger på en verkligt fin nivå. Detta kan inte minst rapportkommittén understryka. Det aktiva intresse, som visats genom de rapporter, som strömmat in, tyder på en verkligt god vilja till samarbete och önskan att få vårt landskap ornitologiskt utforskat.

Rapportkommittén får härmed hjärtligt tacka alla enskilda och föreningar som bidragit till det digra rapportmaterialet för 1969. Det kommer att bli ett mycket intressant och givande om än något arbetsamt arbete att ta itu med. Inte mindre än 190 arter har vi fått rapporter om och då är ej 30 allmänna arter medtagna. 1969 års facit skulle alltså bli ca 220 arter för Västmanlands del.

För rapportkommittén

Ingvar Granqvist

OLJEHAMNEN HAR INTE SPOLIERAT NORSA - GÖR ETT FÅGELRESERVAT.

88000
Anläggandet av oljehamnen i Norsa har inte spolierat det rika fågellivet. Arne Eklöv berättar här om den mängd av fåglar som där har sitt paradis. Men naturen har fått fula sår och han vädjar till alla naturvänner i Köping att rädda Norsa åt framtiden. För obetydlig kostnad skulle ett fågelreservat kunna anläggas med utsiktsplattform eller fågeltorn. 27 vadararter kan ses i Norsa och inte mindre än 170 olika arter av fåglar. Hans starka vädjan är värd gensvar från stadens myndigheter. Norsa skulle kunna bli en verklig attraktion, i klass med den berömda fågelparken Oset vid Hjälmarén.

De fågelstudier som bedrivits vid Norsa under den gångna våren och sommaren har visat en sak: det rika fågellivet är inte helt spolierat genom oljehamnsbygget. Detta är ett glädjande faktum och det ger anledning till reflexioner över områdets framtida öde. Men först skall jag ge en kort beskrivning av fågellivet så som det gestaltat sig i år (1969).

De fåglar som mest drar uppmärksamheter till sig är kanske änderna, i synnerhet på våren då hanarna bär sin praktdräkt. Hos flertalet arter är den mycket färggrann för att inte säga prunkande. Man har svårt att bestämma sig för vilken man tycker är vackrast, den "bondgräna" skedanden, den utsökt kalorerade årtan, den eleganta stjärtanden eller kanske rentav den allbekanta gräsanden. Änderna är mycket "talföra" av sig och det är nöjsamt att en stilla kväll stå och lyssna efter de olika, för varje art kännetecknande lätena. Även hane och hona har ibland olika läten.

Celebritet.

De andarter som förekommit i år är: gräsand, kricka, årtan, bläsand, stjärtand, skedand, vigg, brunand, knipa, sjöorre och storskrake. Individantalet hos de olika arterna är högst varierande. Talrikast är gräsand, skedand, vigg och brunand, vilka arter förekommit i 10-tals exemplar. I den närliggande Parkaröväiken förekom under sträcket vissa arter i stora mängder, exempelvis kricka 300 å 400 ex och storskrake ca 50 ex. Sjöorren är en celebritet, som sågs i åns smutsiga vatten. Den tillhör ammars klara fjällvatten och dyker blott sparsamt upp i våra sjöar. Sådana oväntade inslag utgör en extra krydda i fågelstudierna. De flesta av änderna stannar här blott en tid under resan norrut. Som häckfåglar kan vi räkna gräsand, årtan, kricka, skedand, vigg och brunand, möjligen också bläsand, som i varje fall ses sommaren över.

En annan grupp fåglar som fångar uppmärksamheter är vadarna. Följande arter har iakttagits i år: tofsvipa, större strandpipare, mindre strandpipare, kustpipare, ljungpipare, enkelbeckasin, morkulla, storspov, myrspov, grönbena, rödbena, skogssnäppa, drillsnäppa, svartsnäppa,

gluttsnäppa, småsnäppa, mosnäppa, kärrsnäppa och brushane. I främsta rummet som attraktion får man sätta brushanarna. Då dessa varit spridda över den rätt vidsträckt maden har det varit svårt att uppskatta antalet. I maj och även då och då på eftersommaren torde de ha uppgått till minst 100 st. Den berömda brushaneleken kunde man i maj och juni bevittna här på nära håll. Hanarna med sina fantastiska kragar och nacktofsar samlas på vissa platser för att utkämpa oblodiga fäktningar. Kragarna och tofsarna variera i färg i det oändliga. Det lär inte gå att finna två hanar som har exakt lika dräkt, ett bland all världens fåglar unikt förhållande. Mest ser man kanske fåglar med rödbruna, svarta eller vita kragar.

Musikbegåvade vadare.

Även vadarna röjer sig genom sina läten. De är verkliga spelemän. Förutom de vittljudande, artskiljande lockropen har de under parningstiden ett klingande spel - näst efter tättingarna är vadarna den mest "musikbegåvade" fågelordningen. Personligen tycker jag att vadarnas spel och läten hör till det trevligaste bland fågelupplevelser. En av mina favoriter är svartsnäppan. Denna eleganta, långbenta och kängnäbbade, övervägande svarta fågel förekom i maj i upp till 10 exemplar. Sedan har hon iakttagits mest hela sommaren i varierande antal. När hon kommer farande i snabb flykt, låter hon oftast höra sin vissling "tji-hitt". I år hade vi även turen att få höra hennes spel, en liksom malande vissling "kurrevi kurrevi kurrevi".

Svartsnäppan får även tjäna som exempel på vissa vadarefåglars egenartade flyttningsförhållanden. Sträcket norrut till häckningsplatserna i de nordligaste lappmarkerna sker snabbt med passage över Mellansverige i första hälften av maj. Sedan häckningsbestyren fortskridit så långt att äggläggningsklarats av, ger sig honorna av söderut igen lämnande åt hanarna att klara av ruvning och uppfödning av ungarna. Efter knappt en månad ser man följaktligen åter svartsnäppor i våra marker på sydlig kurs. Fram i juli är det dags för hanarna att visa sig här och i augusti och september ses tämligen regelbundet unga svartsnäppor, som på egen hand beger sig ner till övervintringslokalerna vid Medelhavets och Afrikas kuster. Det är sålunda inget egentligt uppehåll i dessa vadares flyttning. Vår- och höststräcket går liksom i varandra. Rekordet i tidig återflyttning synes innehas av skogssnäppan. Redan i slutet av maj kan honorna av nämnda art ses dra söderut.

Det är bl.a. ovan nämnda förhållanden som gör att vadarefåglar är tillfinnandes vid Norska praktiskt taget hela säsongen från förvår till senhöst och utgör ett så påfallande inslag i fågellivet.

Instrumentalist.

Bland vadarna finns det också en "instrumentalist". Det är enkelbeckasinen, som på våren frambringar ett av sina spelljud på ett säregt sätt. Under flykt kastar han sig snett nedåt, varvid de yttersta stjärtpenorna spärras ut och vibrerar. Ett gnäggande ljud uppkommer då, vilket gett fågeln dess andra namn, horsgöken. Senliga stilla, milda kvällar kan många beckasiner vara i farten vid Norska. Spelet ljuder då från alla håll. Man har liksom ett "tak" av detta mystiska gnäggande över sig. De allra flesta vadarna stannar här blott en tid innan resan går vidare norrut respektive söderut. Som häckfåglar kan vi räkna endast tofsvipa, enkelbeckasin, storspov, drillsnäppa och mindre strandpipare. Den sistnämnda bor här ingalunda vid stranden, som namnet antyder. Nej, han har under senare decennier kommit på att häcka i grustag, sandiga platser vid bebyggelse etc. och över huvud taget på schaktade områden. Sådana "artificiella öknar" tycks ha kompenserat honom för de sandstränder, där han tidigare häckade och som numera under hans häckningstid är upptagna av badande människor och annat fritidsfolk.

Måsar ger skydd.

Norsa hyser en skrattmåskoloni om flera hundra par. Många förargar sig över denna skräniga fågel och skulle gärna se den decimerad. Men i skrattmåskolonin finner flera andra arter en skyddad boplatz genom måsarnas vaksamhet mot allehanda faror. Sålunda har i år flera par rörhöns funnit en fristad bland skrattmåsar. Rörhönan får anses som en rätt sällsynt fågel. Hon räknar släktskap med sothönan, vilken som vanligt har god stam vid Norsa.

Vassbältet utanför Norsa, Sjöheden och Ståholm hyser många arter, som behöver denna miljö för sin trivsel. Sålunda finns där i stort antal sävsångare, rörsångare och sävsparv. Deras skärrande och zirpande sång hörs där till långt in på sommaren. Bruna kärrhökar häckar de flesta år i Ståholmsvassen.

Ytterligare ett par finns i den närliggande Barkarövik. Denna magnifika fågel glider ofta fram över vassen på högburna vingar och åstadkommer ett moln av upprörda skrattmåsar, då deras tillhåll passerar. Vattenrallens om grisskrik påminnande läte hörs ofta från vassen. Han har dessutom under våren ett liksom hamrande läte "pypp, pypp, pypp" taktfast upprepat i timmar. Flera andra trevliga läten ingår i hans repertoar, mystiska stönanden, puttranden och kurranden etc. Somliga år ljuder härifrån också den småfläckiga sumphönans vittljudande vissling "huitt, huitt, huitt", liknande droppet från en otät vattenkran. Den mäktigaste stämman som ljuder från vassen tillhör dock rördrommen. Han har i år sporadiskt hörts från Ståholmsvassen, där han andra år haft stadigt tillhåll. I Barkarövik och vid Kungsör har han funnits i år och därifrån hördes hans basunstötter om natten ända till Norsa. Under särskilt goda akustiska förhållanden kan detta fågelvärldens mäktigaste läte höras milslångt.

I vassbältets yttre del och utefter åkanten har flera par skäggdoppingar haft sina bon. Dessa vackra fåglars parningsceremoni tillhör de mest karakteristiska inslagen i fågellivet under våren.

Gjusens fiskafänge.

Bland de intressantaste skådespelen här nere är fiskgjusens fiskafänge. Speciellt då vattnet står över maderna kan man ofta få bevittna gjusens störtdykning efter fisk på nära håll, se honom ett ögonblick helt försvinna under vattenytan, se sig upp från vattnet med tunga vingslag med vattnet rimmade från de kupade vingarna och se resultatet av hans fiske i form av en gädda eller en braxen.

Hägern brukar vara en regelbunden förekomst vid Norsa på hög- och efter-sommaren. Det är då i regel fråga om ungfåglar, som från häckplatserna i södra Sverige drar norrut en tid och uppehåller sig på lämpliga platser. På mudderupplagen på andra sidan ån har jag en gång sett sju hägrar samtidigt.

Andra storfåglar som ses här är knölsvan (häckar i Barkarövik) och flockar av sångsvan och tranor, som drar över vår och höst.

De tuviga strandängarna är häckningsterräng för ängspiplärkor och gulärlor. Hanarna hos de senare lyser som äggulor bland tuvorna. Finns några buskage intill våtmarkerna är buskskvättan given.

De omedelbart intill sjöängarna liggande hagmarkerna och skogsdungarna hyser även de en rik fågelfauna, som jag här inte skall gå närmare in på. Jag skall blott nämna att kören av trastar och sångare här i vårtid ljuder mycket fulltonig och att näktergal lär ha uppträtt här. Terrängen för denne storsångare synes mycket lämplig.

Rovfågelsträck.

För att fullständiga bilden av fågellivet vid Norsa skall jag i största korthet nämna något om fågellivet höst och vinter. Många av de änder och vadare och andra sjöfåglar, som jag berättat om ovan, stannar kvar

här till långt in på hösten, ja många ger sig iväg först då isläggningen sker. Under soliga dagar i september och oktober kan, om turen är god, sträck av rovfåglar ses. Fivråk, ormråk, blå och brun kärnhök, fiskgjuse, duvhök, sparvhök, lärkfalk, tornfalk, stenfalk m.fl. drar mot söder i varierande antal. Över vintern trucar en eller flera kungsörnar ha sitt tillhåll på åkervidderna kring västligaste Galten och ute över fjärden kan havsörn ses ibland. Flockar av björktrastar, gråsiskor, grönsiskor, vinterhämlingar och steglitsor drar omkring över fälten, sökande frön bland träd och örters vinterståndare. Varfågeln sitter på utkik i toppen av en buske.

Jag har roat mig med att göra en sammanställning över fågelarter, som iakttagits vid Norsa eller dess omedelbara närhet. Den listan upptar ca 170 arter. Genom ytterligare studier där i framtiden kommer detta antal att öka betydligt, det vet man av erfarenhet. Ytterligare ett exempel som visar vilken god fågelokal Norsa är: antalet iaktagna vadarearter är 27, antalet i hela landet regelbundet uppträdande vadarearter är 35.

Förutom fåglar finns också mycket annat intressant att se vid Norsa inom både växt- och djurvärld. Jag ska nöja mig med att nämna att rådjur ofta ses betande i skogsbrynen och att räv och grävling har stadigt tillhåll i dessa goda jaktmarker. Av spårtecken vintertid att döma finns både lek- och småvessla och deras släkting minken huserar bland vassarna. Han ses inte med så blida ögon då han är ett främmande element i vår fauna och är en svår marodör bland de i vassen häckande fåglarna.

God mat tillgång.

Hur kommer det sig då att man finner ett så rikt fågelliv här? Samlas fåglarna här för sitt nöjes skull? Ytligt betraktat kan det se så ut när man ser brushanarnas lek, vipornas tumlande flykt eller ändernas parningslekar. Men det avgörande är att här finns goda häckningsmöjligheter och framför allt god tillgång på mat, ja, mat i väldiga mängder då fågel-skaror på tusentals individer provianterar här månad efter månad. Det måste ske en enorm reproduktion av de växter och smådjur, varav fåglarna lever. Mycket gynnsamma betingelser härför synes föreligga vid Norsa. Den som vistas härnere och gläds åt det rika fågellivet kommer osökt in på tanken hur framtiden kommer att se sig här. Finns det någon möjlighet att fågellivet skall kunna bevaras? Enligt naturintresserades mening borde det vara befogat att satsa på en fredning av fågellivet.

Varför inte skapa ett fågelreservat vid Norsa? Något i stil med Osets berömda fågelpark vid Hjälmaran utanför Örebro, som förutseende kommunal-män på tillskyndan av naturvårdare avsatte till fågelreservat redan 1943 trots mycket avancerade planer på exploatering av området för industri-ändamål. Jag har strövat i fågelmarkerna vid Norsa under sju år. Av Osets fågelpark har jag 15 års erfarenhet. Jag har funnit att fågellivet vid Norsa inte står Osets efter.

Vida fler arter har visserligen setts vid Oset men det har mest sin grund i att området har bevakats under 40 års tid. Ett plus för Norsa är att området är så lättillgängligt och lättöverskådligt, förhållanden som ytterligare skulle kunna förbättras genom tillkomsten av någon sorts utsiktsplattform eller varför inte ett fågeltorn? Hur som helst så skulle fågelreservatet som turistattraktion berika Köping, som annars är fattigt på sådana. Här kan man på närmaste närhåll (gärna direkt från bilen) få se brushanarnas tjusiga balettuppvisning, fiskgjusens spännande fiskafänge, kärnhökarnas ståtliga glidflykt över vassarna och ändernas livfulla kurtis. Sådana saker har ett betydande attraktionsvärde som sträcker sig vida utöver de speciellt naturintresserades krets. Naturintresset

är i stadigt stigande. Det är inte för inte som naturprogrammen i TV hör till de program som har den största tittarfrekvensen.

Reservat fin satsning.

I den politiska debatten har miljövärd blivit på modet. I miljövärd ingår bl.a. att spara områden för rekreation, vilket för innevånarna i en expanderande stad alltmer framstår som en tvingande nödvändighet för att skapa en motvikt mot jäkt och stress. Köping är fattigt på stimulerande strövmråden och tillräckligt har inte gjorts för att mildra verkningarna av den miljöförstöring som stadens och industrins expansion medför. Här finns en chans att göra någonting positivt, att inte bara låta begreppet miljövärd bli ett politiskt slagord. Norska fågelreservat skulle kunna bli en fin satsning för staden, någonting att stolt kunna visa upp när miljövärdfrågor kommer på tal. Många kommuner i Sverige har investerat stora belopp i djurparker, där man mot hög avgift kan få se mer eller mindre exotiska djur i en för dem främmande miljö. Kostnaden för dessa anläggningars vidmakthållande är mycket stora och deras ekonomiska bärighet i framtiden synes mycket oviss.

Vid Norska ordnar naturen själv alldeles in på stadens knutar en djurpark med djur i sin rätt till miljö. Genom lämpliga biotopvårdande åtgärder och med obetydliga kostnader skulle området kunna göras än mer attraktivt för fåglarna. Även för människorna skulle området kunna göras mer attraktivt genom uppsnygning av de delar där schaktmaskinernas framfart skapat fula sår i terrängen, plantering av lämpliga träd och buskar etc. De längre bort belägna delarna av området har redan nu ett mycket tilltalande utseende med av slån och nyponbuskar kringgårdade beteshagar mellan sjölandet och skogen. Över ängarna och hagarna löper trevliga promenadstigar där vem som helst kan bege sig ut på strövtåg och därvid kunna berika promenaden med tjugande naturupplevelser.

Naturintresserade i Köping vädjar: RÄDDA NORSA ÅT FRAMTIDEN!

Arne Eklöv

NORA BIOLOGISKA FÖRENINGENS EXKURSIONER

- Söndag 12/4 kl.08.00 Kvismaren
- Torsdag 23/4 kl.18.15 Hittorp
- Söndag 3/5 kl.07.00 Hultasjön(öster om Lindesberg)
- Onsdag 13/5 kl.18.15 Damarna vid Striberg
- Söndag 24/5 kl.08.30 Nittälven
- Torsdag 28/5 kl.18.15 Bergsäng
- Fredag 5/6 kl.18.15 Botanisk exkursion till Leja
- Lördag 13/6 kl.14.15 Botanisk exkursion till Sångshyttan
- Torsdag 25/6 kl.18.15 Fåsjöhyttehäll

"Det vore trevligt om någon av er östliga västmanlänningar kom med någon gång. Speciellt exkursionen till Nittälven den 24/5 kan bli mycket intressant."

Exkursionen till Nittälven är gemensam med de biologiska föreningarna i Karlskoga och Lindesberg. Lindebiologerna deltar även till Hultasjön och Sångshyttan.

Förfrågningar kan ske till: Lennart Eriksson tel. 0587/10371
 Berit Ragné tel. 0587/10911
 Gunnel Larsson tel. 0587/12344